

Marta Skoczylas

 <https://orcid.org/0000-0003-4027-1537>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Dialog w rodzinie fundamentem budowania tożsamości społecznej jej członków. Aspekt socjologiczny

 <https://doi.org/10.15633/9788374389839.04>

Człowiek ma od zawsze wpisane w siebie dążenie do odpowiedzi na pytanie, kim jest. Znalezienie odpowiedzi na nie jest celem jego życia, gdyż każde działanie, jakie podejmuje, pomaga mu coraz lepiej zrozumieć sens jego istnienia. Oczywiście nie wszyscy zastanawiają się nad tym w sposób metafizyczny, ale wiele ludzi nosi w sobie chęć odkrycia swojej tożsamości, tego, z czym i z kim może się identyfikować, jaką może i jaką powinien przyjmować postawę wobec otaczającego świata. Ludzie potrzebują tożsamości, aby móc okrywać swoje człowieczeństwo, gdyż samo określenie siebie jako człowieka skazuje na poczucie tożsamości.

Pierwotnym miejscem ludzkiego rozwoju jest rodzina, która powinna zapewniać swoim członkom bezpieczeństwo, miłość i możliwość wzrastania, a więc poznawania siebie i konfrontowania się ze światem zewnętrznym. Ważne jest, aby podejmować próbę zrozumienia, jak kluczowym elementem życia społecznego jest identyfikacja jego członków, gdyż to ona pozwala człowiekowi na socjalizację i odnajdywanie swojej roli w świecie oraz miejsca pośród ludzi. Najlepszą drogą do poznania siebie są relacje z innymi, a najskuteczniejszym sposobem na budowanie trwałych i zdrowych relacji jest dialog. Dialog jest zagadnieniem bardzo często poruszanym przez badaczy i rozważanym w różnych kontekstach ludzkiego życia. Jest to bardzo ważny aspekt, który wart jest analizowania i badania. Trzeba więc przyrzeć się temu zagadnieniu i jego wpływowi na budowa-

nie tożsamości społecznej i osobistej człowieka oraz zagrożeniom, jakie stanowi dla tożsamości członków rodziny jego brak.

Dialog jako najbardziej dojrzała forma kontaktów międzyludzkich może zaistnieć wyłącznie w sytuacji dobrze zbudowanych relacji interpersonalnych. Autentyczny dialog jest postawą, którą przyjmuje osoba w relacji do drugiej osoby. Jest to postawa gotowości i otwartości na słuchanie i współdziałanie. Dlatego dialog jest tak istotny w życiu rodzinnym, bo rodzina, której członkowie otwierają się na siebie nawzajem, daje możliwość ich wzrostu i rozwoju¹.

Rodzina miejscem kształtowania tożsamości

Każdy człowiek jest odrębną, wyjątkową osobą, który posiada tożsamość osobistą – jest to zestaw cech, którymi dysponuje, a także wiek, płeć, pochodzenie i wszystko, co go definiuje. Tożsamość ma w tym przypadku dwa aspekty, ponieważ niektóre cechy są wrodzone, a inne nabyte, mówi się o tożsamości pierwotnej i wtórnej. Pojawia się także pojęcie tożsamości społecznej, które wskazuje na to, że każda osoba chce się z kimś identyfikować i jest częścią większej społeczności. Człowiek z natury ma potrzebę przynależenia do grupy, z którą się utożsamia, a więc szuka ludzi, z którymi coś może go łączyć. To mogą być wspólne zainteresowania, podobne wartości, ale także pochodzenie czy zestaw posiadanych cech². Jest więc ogromnie ważne, aby człowiek poznawał prawdę o sobie, wnikał w siebie, wtedy łatwiej jest mu odnajdywać inne osoby, z którymi może się utożsamiać.

Człowiek w dzisiejszym świecie może się bardzo szybko zmieniać, może mieć wiele tożsamości, gdyż tempo życia i dostęp do ogromnej ilości bodźców sprawia, że przybiera on różne postawy, nakłada maski, udaje kogoś innego, odgrywa role. Człowiek przeżywa kryzys swojego jęstwa, gdyż zdarza się, że sam już nie wie, kim jest. Współczesny świat nie sprzyja ludziom w odnajdywaniu siebie, przez co stają się oni coraz bardziej zagubieni. Jednakże rodzina jest pewną stałą w życiu każdego czło-

1 Por. M. Śnieżyński, *Dialog w rodzinie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 20–27.

2 Por. Z. Bokszański, *Tożsamość. Interakcja. Grupa. Tożsamość jednostki w perspektywie teorii socjologicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1989, s. 34–38.

wieka, zwłaszcza taka, w której znajduje on wsparcie i miłość. Podstawą przekazywania wartości, które pomagają w budowaniu poczucia własnej wartości i stawaniu się świadomą siebie osobą, jest trwanie w dialogu z pozostałymi członkami rodziny³.

Warto spojrzeć także na to zagadnienie w kontekście teologicznym, gdyż religia i wchodzenie w relacje z Bogiem również pomaga ludziom w kształtowaniu samych siebie. Człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boga, który pozostaje w nieustannym dialogu w tajemnicy Trójcy Świętej, ale także z człowiekiem, dlatego dialog jest elementarną częścią ludzkiego życia. Człowiek został stworzony do relacji z drugą osobą⁴. Bez wchodzenia w relacje ludzie nie podejmowaliby współpracy, a to dzięki wspólnemu działaniu społeczeństwa się rozwijają i świat idzie na przód. Analogicznie rodzina jako najmniejsza komórka społeczeństwa powinna w całości być oparta na dialogu, aby mogła się rozwijać i dawać szansę rozwoju jej członkom. Rodzina jest miejscem wychowywania i przekazywania wszelkich wartości, jest więc źródłem postaw, jakie przyjmują jej członkowie. Zatem tożsamość ludzka formowana jest pierwotnie właśnie w rodzinie, a dzieje się to przede wszystkim za sprawą relacji w niej panujących, głównie dzięki atmosferze miłości i dialogu.

Małżeństwo jest podstawą rodziny i to od jego kondycji zależy funkcjonowanie wszystkich innych relacji w rodzinie. Można powiedzieć, że to małżonkowie tworzą nową jakość, oddziałując na wszystkich wokół. Wchodząc w związek małżeński, młoda para obdarza się tak wielką miłością, że chcą przedefiniować swoje życie i oddać siebie w darze drugiemu. Miłość rodzi pragnienie utożsamiania się ze współmałżonkiem i pozwala rezygnować z egoistycznych pragnień na rzecz drugiego. Dlatego kiedy mąż i żona potrafią współdziałać ze sobą, ucząc się prawidłowej komunikacji i tego, jak otwierać się na drugiego człowieka w poszukiwaniu wspólnych rozwiązań, wszystkie inne relacje układają się w sposób prawidłowy. Nie chodzi tu tylko o umiejętności komunikacyjne, ale o atmosferę akceptacji, miłości i wsparcia, jaka panuje w takiej rodzinie⁵. Wartość dialogu

3 Por. S. Jaskuła, *Informacyjna przestrzeń tożsamości*, w: *Tożsamość i komunikacja*, red. J. Szulich-Kałuża, L. Dyczewski, R. Szwed, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 16–18.

4 Por. W. Kądziołka, *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 44.

5 Por. W. Kądziołka, *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, dz. cyt., s. 36–38.

jest ogromna, gdyż tylko w nim jest możliwe odkrycie pełnej prawdy. Wynika to z tego, że każda sprawa wygląda inaczej z innej perspektywy, daje to więc szanse uczestnikom dialogu na znalezienie odpowiedzi na pytania dotyczące zarówno samych siebie, jak i otaczającego świata⁶.

Wiele małżeństw rozpada się z powodu braku rozmowy, który prowadzi do rozluźnienia więzi między małżonkami, a w konsekwencji do obumarcia ich wzajemnej miłości. Komunikacja jest niezwykle ważna w podtrzymywaniu relacji, zwłaszcza tak głębokich jak relacje małżeńskie i rodzinne, jednakże dialog nie jest jedynie przekazywaniem informacji, jest on oparty na spotkaniu z drugim człowiekiem. Komunikacja jest częścią dialogu, ale jest on czymś więcej niż tylko wymianą myśli czy poglądów. Chodzi w nim o otwarcie się na drugiego człowieka, o gotowość do podejmowania współdziałania i o wspólne zbliżanie się do prawdy⁷.

Rozumiejąc, jak istotny w życiu rodzinnym jest dialog, jasno można powiedzieć, że budowanie tożsamości jest niemożliwe bez tak istotnego elementu. Człowiek rozwija się w sposób szczególny w relacjach z innymi, nabywa nowe umiejętności, które pomagają mu w identyfikacji własnego „ja”, a więc w odkrywaniu, kim właściwie jest⁸. Rodzina jest grupą, w której stosunkowo łatwo jest się utożsamiać z pozostałymi jej członkami, gdyż z biologicznego punktu widzenia istnieje wiele podobieństw między osobami o podobnej puli genowej. Jednakże trzeba pamiętać, że biologiczne pokrewieństwo nie wystarczy, aby stworzyć rodzinę w pełnym tego słowa znaczeniu. Jeśli więc nie istnieją relacje oparte na miłości i akceptacji, to członkowie takiej rodziny nie mogą się ze sobą w pełni identyfikować, a więc nie odnajdują swojej tożsamości.

Pierwszym etapem kształtowania się świadomości i tożsamości człowieka jest okres prenatalny. Rozwój człowieka na tym etapie jest tak szybki i intensywny, że praktycznie każdy dzień przynosi widoczne zmiany⁹. Po urodzeniu człowiek nie pamięta okresu prenatalnego, lecz nie oznacza to, że nie ma on wpływu na budowanie jego tożsamości. Atmosfera, w jakiej

6 Por. W. Kądziołka, *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, dz. cyt., s. 42.

7 Por. M. Śnieżyński, *Dialog w rodzinie*, dz. cyt., s. 22–24.

8 Por. S.L. Zalewska, *Syndrom pustego gniazda. Małżeństwo i rodzina po usamodzielnieniu się dzieci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012, s. 61–62.

9 Por. D. Kornaś-Biela, *Pedagogika prenatalna. Nowy obszar nauk o wychowaniu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, s. 43–44.

żyje przyszła matka, poziom stresu, jaki przeżywa, dbałość o zdrowie, odżywianie, warunki życia – wszystkie te czynniki wpływają na rozwój somatyczny dziecka, ale także na jego rozwój psychologiczny i emocjonalny¹⁰. Ważnym aspektem życia jest także przestrzeń duchowa, która również zaczyna się kształtować już w tym okresie. Istnieje połączenie między matką a jej nienarodzonym dzieckiem – nie tylko to fizyczne, ale także duchowe. Dlatego tak ważne jest, aby cała rodzina od poczęcia tworzyła atmosferę miłości i otwartości dla nowego życia, a matka dbała także swoją sferę duchową¹¹.

Dziecko, które przychodzi na świat w konkretnej rodzinie, od początku uczy się, kim jest. Uczy się komunikacji ze światem zewnętrznym i nabywa świadomości swojej odrębności. Rodzice, którzy już wtedy wchodzi w dialog ze swoim narodzonym dzieckiem – poprzez czułość, opiekę i pomoc w jego rozwoju – pozwalają mu na tworzenie załączka jego tożsamości. Dialog w tym przypadku nie jest wymianą myśli za pomocą słów, przejawia się on jako bliskość, akceptacja i miłość, które tworzą warunki do wzrostu. Dziecko, przechodząc przez kolejne etapy rozwoju, ma coraz więcej różnorodnych potrzeb, ale potrzeba czułości, bliskości, miłości oraz przynależności zawsze pozostaje niezmienna.

Budowanie tożsamości społecznej również ma swój początek w rodzinie. Rodzice przekazują swoim dzieciom wszystkie potrzebne umiejętności społeczne oraz uczą je, jak funkcjonować poza obrębem rodziny. Dzięki obecności osób starszych młodzi ludzie uczą się szacunku do innych, a także poznają tradycje rodzinne i narodowe. Rodzina powinna być również miejscem przekazywania miłości do ojczyzny. Patriotyzm jest formą tożsamości społecznej, w której obywatele jednoczą się i wspólnie stają w gotowości do poświęcenia dla dobra kraju i narodu oraz obrony jego kultury i tradycji.

Budowanie tożsamości człowieka to wieloaspektowy proces, który zapoczątkowany zostaje w rodzinie. Rodzina powinna zapewniać każdemu jej członkowi poczucie bezpieczeństwa, miłość, a także możliwość wzrostu, co w konsekwencji pozwala mu poznawać siebie. Dzięki wnikananiu

10 Por. D. Kornaś-Biela, *Pedagogika prenatalna. Nowy obszar nauk o wychowaniu*, dz. cyt., s. 44–64.

11 Por. M. Jakubiec, *Rola rodziny w kształtowaniu sumienia dziecka*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s. 155–156.

w siebie człowiek ma szansę odkrywać, kim jest. Tożsamość to nie tylko umiejętność określenia swojego pochodzenia, ale przede wszystkim poznawanie swoich mocnych, jak i słabych stron, a następnie wykorzystywanie tej wiedzy do samorozwoju. Człowiek najlepiej poznaje samego siebie, kiedy ma odniesienie do innych ludzi, kiedy może konfrontować swoje poglądy i przemyślenia z innymi. Dlatego też – poza autorefleksją – najlepsze wnikanie w siebie można osiągnąć dzięki wchodzeniu w relacje z drugim człowiekiem. Budowanie dialogu w rodzinie daje ogromne możliwości rozwoju tożsamości jej członków¹².

Kryzys rodziny, kryzys tożsamości

Współcześnie rodzina przeżywa wiele trudności, z których wynikają konsekwencje dla jej członków. Kryzys rodziny wpływa na problemy jednostek, gdyż rodzina ma wielki wpływ na kształtowanie się człowieka, a przez to także na całe społeczeństwo. Dlatego też świat mierzy się z kryzysem tożsamości, gdyż brakuje w nim solidnych podstaw i korzeni, które wyrastają z silnej i stabilnej rodziny¹³. Kryzys, jaki przeżywa rodzina, prezentują dane statystyczne. Z roku na rok zwiększa się liczba małżeństw rozwiązanych przez rozwód, jest to coraz częstsza praktyka, wynikająca nie tylko z rosnącej świadomości społeczeństwa, odchodzenia od tradycji, ale także łatwej dostępności tej procedury. W roku 2017 zostało rozwiązanych ponad 65 tysięcy związków małżeńskich. Dla porównania w roku 2000 orzeczono niecałe 43 tysięcy rozwodów. Warty uwagi jest fakt, że w roku 2000 zawarto ponad 20 tysięcy więcej małżeństw niż w roku 2017. Ukazuje to pewną tendencję, coraz mniej par decyduje się na ślub lub odkładają go na późniejsze lata, a kiedy napotykają na trudności o wiele częściej decydują się na rozwód¹⁴.

Ważnym aspektem dla instytucji małżeństwa jest fakt jego definicji. Zaczyna ona się zmieniać i ewoluować, co powoduje, że pojawiają się inne

12 Por. J. Grzybowski, *Nie czekać na kryzys*, w: *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo i rodzina*, red. J. Augustyn, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, s. 339–340.

13 Por. M. Jarosz, *Problemy dezorganizacji rodziny. Determinanty społeczne i skutki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 5.

14 Por. Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik demograficzny*, Warszawa 2018, s. 187–193.

– niż znane do tej pory – formy małżeństw i rodzin. Społeczna akceptacja dla nowo powstałych form życia rodzinnego powoduje wypieranie tradycyjnego modelu małżeństwa między kobietą i mężczyzną. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest coraz mniejsza liczba zawieranych związków małżeńskich¹⁵, które są konieczne do budowania tradycyjnego życia rodzinnego, gdyż opiera się on o małżeństwo właśnie. Destabilizacja tradycyjnej rodziny powoduje, że ludzie mają coraz większe problemy natury psychologicznej i emocjonalnej, przez co nie zawsze potrafią prawidłowo funkcjonować w świecie¹⁶. Dobrze działająca rodzina jest w stanie przygotowywać człowieka do stawiania czoła wyzwaniom współczesności i radzenia sobie z przeciwnościami.

Jednym ze skutków załamania się wartości rodzinnych jest wspomniany wcześniej brak chęci do wchodzenia w związki małżeńskie wśród młodych ludzi¹⁷. Wolą oni budować związki bez składania długoterminowych deklaracji. W ten sposób ludzie pozbawiają się stałości w relacjach, bo w każdej chwili taką relację można zakończyć. Często takie związki oparte są na wzajemnych korzyściach, a nie na prawdziwej miłości i otwartości na drugiego. Powoduje to zaburzenie poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji, człowiek nie ma poczucia pełnej przynależności i identyfikacji z drugą osobą, bo nie jest w stanie w pełni jej przyjąć ani ofiarować samego siebie. Człowiek nie utożsamia się w pełni z partnerem, nie chcąc zakładać rodziny i trwając niejako w zawieszaniu¹⁸. Bardzo trudno jest budować stabilne społeczeństwo na nieformalnych i niestabilnych związkach, ponieważ brak stabilizacji utrudnia budowanie tożsamości, a to z kolei negatywnie oddziałuje na całe społeczeństwo.

Rosnąca liczba rozwodów pokazuje, że kiedy ludzie już decydują się na zawarcie związku małżeńskiego, często nie zakładają, że jest to związek nierozzerwalny. W razie pojawienia się trudności i przeciwności rozwód jest oczywistym wyborem. Często związane jest to z nieprzemyślaną decyzją o ślubie, ale także z konsumpcjonistycznym i roszczeniowym pa-

15 Por. Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik demograficzny*, dz. cyt., s. 187.

16 Por. T. Borutka, T. Kordecki, P. Kroczyk, *Rodzina fundamentem społeczeństwa. Aspekt społeczno-prawny*, Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2017, s. 74–76.

17 Por. Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik demograficzny*, dz. cyt., s. 191.

18 Por. J. Turowski, *Problemy współczesnej rodziny*, w: *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie, Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*, red. P. Kryczka, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1997, s. 10.

trzeniem na świat. Kiedy coś się psuje, lepiej wyrzucić i kupić nowe, niż próbować naprawić to, co się zepsuło. Kiedy związek nie daje satysfakcji, trzeba jak najszybciej go zakończyć, nie biorąc pod uwagę innych możliwości, których jest obecnie coraz więcej. Warto zauważyć, że w ostatnich latach bardzo powiększyła się oferta terapii oraz innych form pomocy dla małżeństw przeżywających trudności¹⁹. U podstaw takich rozwiązań leży dialog, który pomaga skonfliktowanym stronom otworzyć się na siebie samych i na siebie nawzajem, rozpocząć współpracę i rozwiązywać konflikty, a w przyszłości uczyć się ich unikać²⁰.

Rozwody generują problemy z tożsamością wszystkich członków rozbitej rodziny²¹. Po pierwsze sami małżonkowie, którzy przez jakiś czas tworzyli wspólne życie, nagle odłączają się od siebie, mierzą się z nową rolą społeczną, stają się „rozwodnikiem” i „rozwódka”. Muszą przedefiniować swoje życie, wprowadza to zamęt nie tylko w sferze psychicznej i emocjonalnej, ale także prawnej i społecznej. Jeżeli w takiej rodzinie są także dzieci, znajdują się one w zupełnie nowej sytuacji – zostają na stałe z jednym z rodziców lub ciągle zmieniają miejsce pobytu, aby podtrzymywać relacje z obojgiem. Jest to bardzo trudna sytuacja, w której nawet dorosły człowiek czuje się zagubiony, nie można się więc dziwić, że dzieci sobie z nią często nie radzą i przeżywają związany z tym kryzys²². Dzieci z rozbitych rodzin przez przeżytą traumę z dzieciństwa mogą mieć trudności z zakładaniem własnej rodziny.

Rewolucja seksualna zapoczątkowała przemiany w obyczajowości, zaczęto nawoływać to odchodzenia od tradycyjnych form życia społecznego, do całkowitego wyzwolenia, zwłaszcza w obszarze seksualności. Współżycie przestało być utożsamiane z małżeństwem, zmieniło także funkcje, stało się przede wszystkim narzędziem do zaspakajania rządu, a nie prze-

19 Por. D. Ławniczak, M. Marszałkowska, *Standard specjalistycznego poradnictwa rodzinnego dla rodziny z dziećmi*, s. 12–13., http://www.wrzos.org.pl/download/Zalacznik_8.pdf (20.01.2021).

20 Por. D. Reguła, *Terapia rodzinna. Przegląd teorii*, s. 1–2, <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/63-terapia-uzaleniennia-i-wspouzaleniennia/347-terapia-rodzinna-przeglad-teorii.pdf> (10.01.2021).

21 Por. W. Majkowski, *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 1997, s. 107–108.

22 Por. M. Błażek, A. Lewandowska-Walter, *Rozwód jako proces. Perspektywa dorosłych i dzieci*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2017, s. 192–197.

kazywania życia i wyrażania miłości i jedności z drugim człowiekiem²³. Ludzie zachęceni do rozwiążności stają się niewolnikami swoich potrzeb i pragnień, zatracają swoje człowieczeństwo na rzecz popędu. Brak czułości i miłości w domu rodzinnym popycha ludzi do szukania przeżyć i doświadczeń, które te braki zrekompensują. Współżycie pełne miłości i oddania się drugiej osobie jest miejscem szczególnego dialogu małżonków, w którym tworzy się tak niesamowita i silna więź między nimi, że pozwala im wzajemnie się z sobą utożsamiać. Jest to jednak możliwe w dojrzałej relacji, a nie przypadkowym kontakcie.

Wielką wartością każdej rodziny jest jej zakorzenienie w tradycji i religii, ale nie tylko w powierzchownej religijności, ale prawdziwej, dojrzałej pobożności. Człowiek dzięki swoim rodzicom oraz bliskim uczy się wchodzić w relacje z Bogiem. Staje się osobą o mocnym kręgosłupie moralnym i wzrasta jego duchowość. Dzięki duchowości osoba nie tylko może pogłębiać wiarę w Boga, ale także lepiej poznawać samego siebie i odkrywać, kim tak naprawdę jest. Formacja religijna może przyczynić się do lepszego zrozumienia sensu swojego istnienia. Dlatego też, gdzie odrzuca się Boga i wszystkie wartości z Nim związane, tam bardzo ciężko jest odnaleźć swoje miejsce i prawdziwie odkryć sens i cel życia²⁴.

W świecie pozbawionym zasad, gdzie rodzina przestaje być centralnym punktem ludzkiego życia, rozpoczyna się pewnego rodzaju kult jednostki. Bardzo duży nacisk kładziony jest na rozwój osobisty, na bycie indywidualistą. Oczywiście samorozwój jest ważny, ale bez prawdziwych relacji z innymi prowadzi do egoizmu i skupiania się wyłącznie na sobie. Człowiek nie chce się otwierać na drugiego, bo koncentruje się na sobie. Wchodzi tylko w „użyteczne” relacje – dopóki druga osoba jest potrzebna, kontakt trwa. W takich warunkach dochodzi do samorozwoju człowieka, ale nie jest on pełny i może prowadzić do nadmiernego skupienia się na sobie. Często też ludzie nie chcą się z nikim utożsamiać ani identyfikować, bo zależy im na odrębności²⁵. Jest to jednak złudne, gdyż każdy potrzebuje wzorców,

23 Por. G. Kuby, *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2013, s. 15–19.

24 Por. W. Majkowski, *Zagrożenia współczesnej rodziny polskiej*, w: *Rodzina polska u progu trzeciego tysiąclecia*, red. W. Majkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003, s. 15.

25 Por. A. Lis-Kujawski, *Postmodernizm w podróży do granic rodziny*, w: *Miłość, wierność i uczciwość na rozstajach współczesności. Kształty rodziny współczesnej*, red. W. Muszyński,

które może naśladować, aby nie popełniać tych samych błędów i czerpać inspiracje w swoich działaniach. Ludzkość od zawsze korzystała z tego, co wypracowali przodkowie. Dlatego tak ważne jest poznawanie historii swojego narodu i swojej rodziny oraz podtrzymywanie relacji z krewnymi.

Niechęć do budowania relacji z innymi ludźmi prowadzi do coraz większej liczby dzieci przychodzących na świat poza rodziną. Samotne rodzicielstwo staje się plagą, a co za tym idzie, coraz więcej ludzi nie ma obrazu pełnej rodziny. Brak jednego z rodziców może być wielkim problemem rozwojowym i tożsamościowym dla dziecka. Oczywiście nieobecność jednego z rodziców w wyniku, np. migracji zarobkowej, jest równie niekorzystne dla młodego człowieka. Traci on kontakt z jedną z najważniejszych osób w jego życiu w tym okresie i przez to może tracić poczucie przynależności. Może być to także powód problemów z tożsamością płciową, gdyż do jej rozwoju bardzo istotna jest obecność obojga rodziców²⁶.

Bardzo ważnym elementem człowieczeństwa jest płciowość, człowiek rodzi się jako mężczyzna lub jako kobieta. Współcześnie próbuje się zaprzeczyć takiemu stanowi rzeczy, przekonując, że człowiek sam może decydować o tej kwestii. Wprowadza to wielki zamęt w tę delikatną sferę ludzkiego życia, burząc jej integralność. Mężczyźni i kobiety mają charakterystyczne dla swojej płci cechy, a także różne powołania, których realizacja pozwala odkryć pełnię prawdy o sobie²⁷. Zakłamanie tej rzeczywistości wpływa na funkcjonowanie całego społeczeństwa, gdyż obie płcie mają w nim szczególne miejsce i swoiste role do odegrania. Oczywiście nie chodzi o wprowadzanie podziału, który miałby na celu poniżyć jedną płć względem drugiej, chodzi wyłącznie o uświadamianie przyrodzonych naturalnych predyspozycji i zadań z nimi związanych.

Rodzina powinna być miejscem, gdzie przyjmowane jest każde życie, miejscem zrodzenia się nowych jej członków, ale także opieki nad tymi, których życie dobiega już końca. Szacunek do życia jest wartością, która winna być pielęgnowana w rodzinie. Jednakże współcześnie człowiek mierzy się z wszechobecną pogardą dla życia. Nie ma miejsca w życiu rodzinnym dla osób starszych i chorych. Ludzie sięgają po różne metody,

E. Sikora, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 22–23.

26 Por. W. Majkowski, *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, dz. cyt., s. 107–108.

27 Por. S. Morgalla, *Kobiecość a męskość*, w: *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo i rodzina*, red. J. Augustyn, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, s. 243–244.

których celem jest „rozwiązanie problemu” cierpienia i bólu. Działania te zostają usankcjonowane prawnie i przestaje się, a wręcz zakazuje nazywać je morderstwem. Eutanazja zostaje sprowadzona do zabiegu chroniącego przed cierpieniem. Odrzuca się osoby, które wymagają opieki, dla własnej wygody. Rodzina, która nie chroni życia swoich członków, przestaje dobrze funkcjonować, bo nie daje już poczucia bezpieczeństwa. Człowiek, decydując o życiu i śmierci swoich bliskich, zostaje odczłowieczony. Często jest również tak, że to sam chory prosi o skrócenie jego cierpienia. Dzieje się tak dlatego, że wiele osób nie jest przygotowanych do przeżywania sytuacji granicznych w swoim życiu. Stając przed tak trudnym momentem jak umieranie, nie potrafią się z nim zmierzyć. Umieranie z godnością jest sztuką, która wymaga pewnej dojrzałości – do tego także przygotowywać powinna człowieka rodzina²⁸.

Macierzyństwo i ojcostwo są nieodłącznymi elementami małżeństwa. Kobieta ma wpisane w swoją naturę ochronę swojego potomstwa, jest odpowiedzialna za jego życie od poczęcia²⁹. Aborcja jest więc wynaturzeniem. Jeśli człowiek, a zwłaszcza kobieta, jest w stanie zabić własne dziecko, to całkowicie zaprzecza swojemu powołaniu i swojej naturze. Aby tak się stało, musi nastąpić w człowieku zatracenie jego prawdziwej tożsamości. Popętnienie takiego czynu również nie pozostaje bez echa dla rodziny. W kobiecie pojawia się pustka i ból po stracie dziecka oraz poczucie winy, które promieniują na wszystkich jej bliskich i krewnych. Trudności te nie sprzyjają budowaniu więzi ani rozwojowi rodziny, a co za tym idzie, nie ma miejsca w takiej sytuacji na miłość i dialog.

Jak widać, jest wiele niebezpiecznych i trudnych sytuacji związanych z życiem rodzinnym. Wiele z nich jest połączonych z brakiem dialogu wśród bliskich sobie osób. Oczywiście wpływa to bardzo mocno na budowanie poczucia własnej wartości oraz poczucia przynależności u wszystkich członków rodziny. Ta dość fatalistyczna wizja współczesnej rodziny nie jest jednak jedyną, należy także zauważyć, że wciąż jest wiele rodzin, które dają możliwość dobrego rozwoju swoim członkom, co pomaga w budowaniu ich tożsamości. Tożsamość człowieka rodzi się w atmosferze miłości, wyrozumiałości i spotkania. Wtedy człowiek ma szansę naprawę

28 Por. J. Dziedzic, *Spór o eutanazję*, Wydawnictwo Naukowe PANT, Kraków 2005, s. 83–102.

29 Por. J. Augustyn, *Duchowość mężczyzny i kobiety*, w: *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo i rodzina*, red. J. Augustyn, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, s. 231–233.

wzrastać, aby budować trwałe relacje i tworzyć zdrową rodzinę, kiedy otrzymuje prawdziwe wzorce. Nie chodzi jednak o to, aby ustrzec go przed trudnościami, ale wyposażać go w takie narzędzia i umiejętności, które pozwolą mu je przewycięzać, aby mógł wzrastać i rozwijać się do pełnego człowieczeństwa oraz uczestniczyć w budowaniu lepszego społeczeństwa.

Zakończenie

Rodzina jest niezwykle ważnym elementem budowania tożsamości społecznej wśród ludzi. Najlepszym narzędziem na drodze do osiągnięcia tego ważnego celu jest dialog, który pozwala człowiekowi zrozumieć siebie, ale także stworzyć relacje z drugim. W relacji tej ludzie mają szansę dochodzić do prawdy, konfrontując wzajemnie swoje poglądy i przemyślenia. Człowiek, który jest dobrze uformowany w rodzinie, wchodzi w społeczeństwo z wieloma zasobami potrzebnymi do życia w nim. Dzięki temu może się ono rozwijać i kształtować kolejne pokolenia.

Wiele trudności, które występują w dzisiejszym świecie, jak załamanie się wartości i niszczenie tradycyjnej rodziny, wynika z załamania się fundamentów człowieczeństwa, a więc i tożsamości. Trzeba więc, aby rodzina, w której pielęgnowane są wartości narodowe, religijne i moralne, ale także chroniona jest godność człowieka, zajmowała ważne miejsce w społeczeństwie. Istotne także jest krzewienie idei dialogu, który nadaje relacjom prawdziwą głębię i prowadzi do otwartości człowieka na innych ludzi, musi zatem być to zawsze kwestia społecznie ważna. Wszystkie problemy, z którymi mierzy się społeczeństwo, mają szansę być przewyciężone, ale tylko wtedy, kiedy rodziny będą funkcjonować w sposób prawidłowy.

Abstrakt

Dialog w rodzinie fundamentem budowania tożsamości społecznej jej członków. Aspekt socjologiczny

Przedmiotem niniejszego artykułu jest ludzka tożsamość, która buduje się i rozwija w rodzinie. Ukazana zostaje tu przede wszystkim wartość dialogu jako głównego czynnika umożliwiającego członkom rodzin odkrywanie swojego jestestwa i stawanie się w pełni częścią społeczeństwa. Autorka ukazuje, w jaki sposób dialog pomaga w budowaniu tożsamości na różnych etapach życia i jak ważną rolę odgrywa w tym procesie obecność dobrze funkcjonującej rodziny. W kolejnej części poruszona zostaje kwestia trudności w identyfikowaniu się ludzi, które wynikają z kryzysu współczesnej rodziny. Zostają wymienione i opisane po krótku najważniejsze według autorki trudności i problemy wywołujące kryzys tożsamości.

Słowa kluczowe: tożsamość społeczna, tożsamość indywidualna, dialog, małżeństwo, rodzina

Abstract

Family dialogue as a foundation of building the social identity of its members. Sociological aspect

The subject of this article is dialogue and its impact on building social identity. First part is dedicated to the introduction of those issues along with their interactions. It shows what true dialogue is, how important it is for human development and how it influences formation of the identity. The next part contains an overview of the issues arising from crisis of human identity and impact of this crisis on the condition of modern families and society. The author draws attention to how important the family is in building a healthy and well-functioning society.

Keywords: social identity, individual identity, dialogue, marriage, family

Bibliografia

- Adamski F., *Znaczenie wychowania w rodzinie dla rozwoju osobowego dziecka*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s. 7–14.
- Augustyn J., *Duchowość mężczyzny i kobiety*, w: *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo i rodzina*, red. J. Augustyn, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, s. 225–234.
- Błażek M., Lewandowska-Walter A., *Rozwód jako proces. Perspektywa dorosłych i dzieci*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2017.
- Boksański Z., *Tożsamość. Interakcja. Grupa. Tożsamość jednostki w perspektywie teorii socjologicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1989.
- Borutka T., Kornecki T., Kroczyk P., *Rodzina fundamentem społeczeństwa. Aspekt społeczno-prawny*, Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2017.
- Bula M., *Rodzina środowiskiem pełnego rozwoju człowieka*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s. 47–60.
- Dziedzic J., *Spór o eutanazję*, Wydawnictwo Naukowe PANT, Kraków 2005.
- Fidelus A., *Dialog wewnątrzrodzinny – rola i znaczenie w kształtowaniu postaw prospołecznych dzieci i młodzieży*, w: *Dialog pokoleń. Studium interdyscyplinarne*, red. K. Franczak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 161–172.
- Gawęcka M., *Rodzina wiktymologiczna rezultatem braku dialogu*, w: *Dialog pokoleń. Studium interdyscyplinarne*, red. K. Franczak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 173–184.
- Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik demograficzny*, Warszawa 2018.
- Grzybowski J., *Nie czekać na kryzys*, w: *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo i rodzina*, red. J. Augustyn, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, s. 339–343.
- Hennelowa J., *Role wychowawcze rodziców*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s. 61–98.
- Jakubiec M., *Rola rodziny w kształtowaniu sumienia dziecka*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s. 151–174.
- Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiąclecia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005.

- Jarosz M., *Problemy dezorganizacji rodziny. Determinanty społeczne i skutki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979.
- Jaskuła S., *Informacyjna przestrzeń tożsamości*, w: *Tożsamość i komunikacja*, red. J. Szulich-Kałuża, L. Dyczewski, R. Szwed, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 11–20.
- Kądziołka W., *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012.
- Kornaś-Biela D., *Pedagogika prenatalna. Nowy obszar nauk o wychowaniu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009.
- Kuby G., *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2013.
- Lis-Kujawski A., *Postmodernizm w podróży do granic rodziny*, w: *Miłość, wierność i uczciwość na rozstajach współczesności. Kształty rodziny współczesnej*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 17–35.
- Ławniczak D., Marszałkowska M., *Standard specjalistycznego poradnictwa rodzinnego dla rodziny z dziećmi*, http://www.wrzos.org.pl/download/Zalacznik_8.pdf (20.01.2021).
- Majkowski W., *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 1997.
- Majkowski W., *Zagrożenia współczesnej rodziny polskiej*, w: *Rodzina polska u progu trzeciego tysiąclecia*, (red. W. Majkowski), Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003, s. 11–30.
- Mitkiewicz B., *Znaczenie kultury i rodziny we wzajemnym przenikaniu się bogactwa młodości i starości*, w: *Dialog pokoleń. Studium interdyscyplinarne*, red. K. Franczak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 257–263.
- Morgalla S., *Kobiecość a męskość*, w: *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo i rodzina*, red. J. Augustyn, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, s. 243–249.
- Nowak M., *Pedagogika wzorów i pedagogika spotkania w dialogu pokoleń*, w: *Dialog pokoleń. Studium interdyscyplinarne*, red. K. Franczak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 76–98.
- Podkowińska M., *Tożsamość jednostki a proces komunikowania*, w: *Tożsamość i komunikacja*, red. J. Szulich-Kałuża, L. Dyczewski, R. Szwed, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 21–28.

- Reguła D., *Terapia rodzinna. Przegląd teorii*, <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/63-terapia-uzalenienia-i-wspouzalenienia/347-terapia-rodzinna-przeglad-teeorii.pdf> (10.01.2021).
- Sękowski Z., *Współzależność wychowania i rozwoju dziecka*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010, s. 31–46.
- Skarga B., *Tożsamość i różnica. Eseje metafizyczne*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009.
- Solak A., *W kręgu dialogu międzypokoleniowego na płaszczyźnie rodzinnej*, w: *Dialog pokoleń. Studium interdyscyplinarne*, red. K. Franczak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 146–160.
- Stepulak M. Z., *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
- Śnieżyński M., *Dialog w rodzinie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012.
- Turowski J., *Problemy współczesnej rodziny*, w: *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*, red. P. Kryczka, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1997, s. 9–13.
- Winiarski M., *Dialog w przestrzeni życia a poczucie bezpieczeństwa*, w: *Dialog pokoleń. Studium interdyscyplinarne*, red. K. Franczak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 17–35.
- Wójcik B., *Bioetyka i tożsamość człowieka*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2007.
- Zalewska S. L., *Syndrom pustego gniazda. Małżeństwo i rodzina po usamodzielnieniu się dzieci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.